

Predmet C-395/21**Sažetak zahtjeva za prethodnu odluku sastavljen na temelju članka 98.
stavka 1. Poslovnika Suda Europske unije****Datum podnošenja:**

28. lipnja 2021.

Sud koji je uputio zahtjev:

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Litva)

Datum odluke kojom se upućuje zahtjev:

23. lipnja 2021.

Tužitelj:

D. V.

Tuženik:

M. A.

Predmet glavnog postupka

Dodjela (i) iznosa na ime naknade, izračunate po satu rada, za pravne usluge koje je tužitelj, osoba D.V. (odvjetnik), pružila tuženiku, osobi M. A. i (ii) kamata.

Predmet i pravna osnova zahtjeva za prethodnu odluku

Žalba u kasacijskom postupku između tužitelja, osobe D. V. i tuženika, osobe M. A., dovela je do dvojbi u pogledu ocjene, na temelju članka 169. UFEU-a, članka 38. Povelje Europske unije o temeljnim pravima (u daljnjem tekstu: Povelja) te članaka 4., 6. i 7. Direktive Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim uvjetima u potrošačkim ugovorima (u daljnjem tekstu: Direktiva 93/13), poštenosti odredbi ugovora koje su te stranke sklopile.

Prethodna pitanja

1. Treba li članak 4. stavak 2. Direktive 93/13 tumačiti na način da riječi „glavni predmet ugovora” obuhvaćaju ugovornu odredbu – o kojoj se nije

pojedinačno pregovaralo, a koja se nalazi u ugovoru o pravnim uslugama sklopljenom između poslovnog subjekta (odvjetnika) i potrošača – u pogledu cijene i načina njezina izračunavanja?

2. Treba li upućivanje u članku 4. stavku 2. Direktive 93/13 na jasnoću i razumljivost ugovorne odredbe tumačiti na način da je u ugovornoj odredbi o cijeni (kojom je cijena za stvarno pružene usluge utvrđena po satu) dovoljno navesti satnicu koja se plaća odvjetniku?

3. Ako je odgovor na drugo pitanje niječan: treba li zahtjev transparentnosti tumačiti na način da obuhvaća obvezu odvjetnika da u ugovoru navede cijenu usluga čija se konkretna tarifa može jasno i unaprijed odrediti ili se, ako je prilikom sklapanja ugovora nemoguće odrediti broj (ili trajanje) određenih radnji i njihovu točnu cijenu, moraju navesti mogući rizici koji dovode do povećanja ili smanjenja cijene te okvirna cijena usluga (preliminarna cijena za pravne usluge)? Je li za potrebe ocjenjivanja usklađenosti ugovorne odredbe o cijeni sa zahtjevom transparentnosti relevantno jesu li informacije o cijeni pravnih usluga i načinu njezina izračunavanja potrošaču pružene na bilo koji prikladan način ili su navedene u samom ugovoru? Može li se činjenica da prije sklapanja ugovora nije pruženo dovoljno informacija nadoknaditi pružanjem informacija tijekom izvršavanja ugovora? Utječe li na ocjenu ispunjenosti zahtjeva transparentnosti ugovorne odredbe činjenica da konačna cijena pruženih pravnih usluga postaje jasna tek nakon što se te usluge pruže? Je li za potrebe ocjenjivanja usklađenosti ugovorne odredbe o cijeni sa zahtjevom transparentnosti relevantna činjenica da ugovor ne obvezuje odvjetnika da potrošaču periodički dostavlja izvješća o pruženim uslugama ili mu periodički izdaje račune, što bi potrošaču omogućilo da pravovremeno odluči o odbijanju pravnih usluga ili o izmjeni ugovorne cijene?

4. Ako nacionalni sud odluči da ugovorna odredba kojom je cijena stvarno pruženih usluga utvrđena po satu nije jasno i razumljivo sastavljena, kako zahtijeva članak 4. stavak 2. Direktive 93/13, mora li razmotriti je li ta ugovorna odredba nepoštena u smislu članka 3. stavka 1. te direktive (to jest, prilikom razmatranja je li ugovorna odredba nepoštena, mora se utvrditi uzrokuje li ona na štetu potrošača „znatniju neravnotežu” u pravima i obvezama stranaka ugovora) ili je za proglašenje ugovorne odredbe o cijeni nepoštenom, uzimajući u obzir činjenicu da se odnosi na bitne informacije o ugovoru, dovoljno da ona nije transparentna?

5. Znači li činjenica da ugovor o pravnim uslugama nije obvezujuć kada je ugovorna odredba o cijeni proglašena nepoštenom, u skladu s člankom 6. stavkom 1. Direktive 93/13, da je potrebno uspostaviti situaciju u kojoj bi potrošač bio da ta nepoštena odredba nije uvrštena u ugovor? Znači li uspostava takve situacije da potrošač nije obvezan platiti već pružene usluge?

6. Ako priroda ugovora o pružanju usluga za naknadu onemogućuje uspostavu situacije u kojoj bi potrošač bio da odredba koja je proglašena nepoštenom nije uvrštena u ugovor (usluge su već pružene), protivi li se utvrđivanje naknade za

usluge koje je odvjetnik pružio cilju članka 7. stavka 1. Direktive 93/13? Ako je odgovor na to pitanje niječan, da li bi se stvarna ravnoteža kojom bi se ponovno uspostavila jednakost između stranaka postigla: (i) ako bi se odvjetniku za pružene usluge platilo po satnici predviđenoj u ugovoru; (ii) ako bi se odvjetniku platila najmanja cijena pravnih usluga (primjerice, cijena utvrđena u nacionalnom pravnom aktu, to jest u preporukama o najvećoj tarifi za odvjetničku pomoć); (iii) ako bi se odvjetniku za usluge platio razuman iznos koji bi sud utvrdio uzimajući u obzir složenost slučaja, odvjetnikove kvalifikacije i iskustvo, klijentovu financijsku situaciju i druge relevantne okolnosti?

Istaknute odredbe prava Unije i istaknuta sudska praksa Suda Europske unije

Članak 169. UFEU-a, članak 38. Povelje, članci 3. do 7. Direktive 93/13

Presuda od 21. ožujka 2013., RWE Vertrieb AG/Verbraucherzentrale Nordrhein-Westfalen eV., C-92/11, t. 44.; presuda od 30. travnja 2014., Kásler i Káslerné Rábai/OTP Jelzalogbank Zrt, C-26/13, t. 37., 38. i 61.; presuda od 21. prosinca 2016., Gutiérrez Naranjo i dr., C-154/15, C-307/15 i C-308/15, t. 51. i 62.; presuda od 20. rujna 2017., Ruxandra Paula Andriciuc i dr./Banca Românească SA, C-186/16, t. 40., 44., 45. i 47.; presuda od 20. rujna 2018., OTP Bank Nyrt. i OTP Faktoring Követeléskezelő Zrt./Teréz Ilyés i Emil Kiss, C-51/17, t. 68.; presuda od 14. ožujka 2019., Zsuzsanna Dunai/ERSTE Bank Hungary Zrt, C-118/17, t. 41. i 48.; presuda od 9. srpnja 2020., XZ/Ibercaja Banco, SA, C-452/18, t. 22. i 23.

Istaknute odredbe nacionalnog prava

Članak 6.228.⁴ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (Građanski zakonik Republike Litve; u daljnjem tekstu: GZ)

Članak 50. Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas (Zakon Republike Litve o odvjetničkoj djelatnosti (advokatas)) od 18. ožujka 2004.

Preporuke o najvišem iznosu cijene koja se može naplatiti za usluge odvjetnika (advokatas) ili odvjetničkog vježbenika u građanskim predmetima, koje su odobrene Odlukom ministra pravosuđa Republike Litve br. 1R-85 od 2. travnja 2004. i rezolucijom vijeća litavske odvjetničke komore od 26. ožujka 2004. (u verziji koja je na snazi od 20. ožujka 2015.).

Sažeti prikaz činjeničnog stanja i glavnog postupka

- 1 Tuženik, osoba M. A., kao potrošač, je s tužiteljem, osobom D. V., sklopila pet ugovora o pružanju pravnih usluga. U članku 1. stavcima 1. do 4. svih ugovora bilo je predviđeno da se odvjetnik obvezuje usmeno i/ili pisano davati savjete,

pripremati nacрте pravnih dokumenata te ih potpisivati, pravno pregledavati dokumente i zastupati klijenta pred raznim tijelima prilikom poduzimanja povezanih radnji. Odvjetnička naknada je prema relevantnim odredbama svih ugovora iznosila 100 eura za svaki sat savjetodavnih ili pravnih usluga. Dio te naknade trebao se platiti odmah nakon što bi odvjetnik izdao račun za pravne usluge, sukladno broju sati pružanja savjetodavnih ili pravnih usluga.

- 2 Prvostupanjski sud i žalbeni sud utvrdili su da je osoba D. V. usluge pružala od travnja do prosinca 2018. te od siječnja do ožujka 2019. Osoba D. V. je račune za sve usluge izdala gotovo godinu dana nakon sklapanja ugovorâ o pravnim uslugama.
- 3 Tužitelj je 10. travnja 2019. prvostupanjskom sudu podnio tužbu zahtijevajući da se tuženiku, osobi M. A., naloži plaćanje duga od 9 900 eura za pružene pravne usluge, 194,30 eura na ime troškova nastalih provedbom tuženikovih uputa, kamata po godišnjoj stopi od 5 % na dodijeljeni iznos, računajući ih od dana pokretanja postupka pred sudom do potpunog izvršenja presude i troškova postupka.
- 4 Prvostupanjski sud ocijenio je da su na temelju svih ugovora sklopljenih između tužitelja i tuženika pružene pravne usluge u iznosu od 12 900 eura. Taj je sud utvrdio da su ugovorne odredbe svih pet ugovora o zastupanju koje su se odnosile na cijenu pravnih usluga bile nepoštene te je utvrđenu cijenu usluga smanjio za 50 % (6450 eura).
- 5 Tužitelj je 30. travnja 2020. podnio žalbu, ali ju je žalbeni sud odbio rješenjem od 15. lipnja 2020. te je potvrdio presudu prvostupanjskog suda. Tužitelj je 10. rujna 2020. podnio žalbu u kasacijskom postupku.

Argumenti kasacijskog suda i njegovo stajalište u prethodnom postupku

- 6 Kasacijski sud u ovom predmetu iznosi svoje stajalište i Sudu Europske unije upućuje pitanja u pogledu: (1) usklađenosti odredbi koje čine glavni predmet ugovorâ o pravnim uslugama sa zahtjevom transparentnosti; (2) pravnih posljedica proglašenja odredbi o cijeni ugovora o pravnim uslugama nepoštenima.

Usklađenost odredbi koje čine glavni predmet ugovorâ o pravnim uslugama sa zahtjevom transparentnosti

- 7 Kasacijski sud prije svega ističe da je u ovom predmetu nesporno da je tuženik fizička osoba koja je djelovala u privatne svrhe, a ne u okviru svojeg obrta, poduzeća i profesije, te da je tužitelj odvjetnik, koji je pružajući svoje pravne usluge fizičkoj osobi obavljao profesionalnu djelatnost za naknadu te da slijedom toga ugovore sklopljene između tih stranaka treba smatrati potrošačkim ugovorima.

- 8 Prema mišljenju kasacijskog suda, dvije odredbe ugovora sklopljenih između tužitelja i tuženika od temeljne su važnosti za rješavanje spora između stranaka: (i) ugovorna odredba o cijeni (kojom je cijena za stvarno pružene usluga utvrđena po satu); (ii) ugovorna odredba o uvjetima plaćanja pravnih usluga. Obje su te odredbe relevantne za predmetni spor zato što, s obzirom na to da je tužitelj naveo satnicu, ali nije detaljnije prikazao opseg i trajanje konkretnih pravnih usluga i očekivani konačni iznos naknade te usto nije redovito pružao informacije o cijeni već pruženih pravnih usluga niti je periodički izdavao račune, tuženik možda nije mogao odrediti opseg usluga koje su mu bile potrebne i njihovu konačnu cijenu, ni u trenutku sklapanja ugovora ni tijekom njegova izvršavanja. Tuženik se usto nije mogao povući iz ugovora o pravnim uslugama ako bi mu se cijena usluga tijekom izvršavanja ugovora činila previsokom.
- 9 Kasacijski sud postavlja pitanje treba li članak 4. stavak 2. Direktive 93/13 tumačiti na način da riječi „glavni predmet ugovora” obuhvaćaju ugovornu odredbu – o kojoj se nije pojedinačno pregovaralo, a koja se nalazi u ugovoru o pravnim uslugama sklopljenom između pružatelja usluga (odvjetnika) i potrošača – koja se odnosi na cijenu i način njezina izračunavanja. Kasacijski sud smatra da tu ugovornu odredbu, s obzirom na činjenicu da se odnosi na bitnu obvezu osobe koja je obveznik plaćanja u skladu s ugovorom o pružanju usluga za naknadu, na prirodu, opći smisao i odredbe ugovora o pravnim uslugama te na pravne i činjenične okolnosti, treba svrstati u kategoriju ugovornih odredbi iz članka 4. stavka 2. Direktive 93/13 (ugovorne odredbe koje čine „glavni predmet ugovora”).
- 10 Kasacijski sud, s jedne strane, ističe da je dovoljno očito da je odredba spornih ugovora koja se odnosi na cijenu gramatički jasna. Međutim, postoji opravdana dvojba o tome je li ta odredba razumljiva, to jest može li prosječni potrošač shvatiti njezine ekonomske posljedice. U ovom se predmetu stoga javlja pitanje tumačenja sadržaja načela transparentnosti. Budući da je jedan od bitnih elemenata za transparentnost ugovorne odredbe ocjena informacija koje su pružene potrošaču, u ovom je predmetu relevantno pojasniti opseg i detaljnost informacija koje se moraju pružiti potrošaču.
- 11 Kasacijski sud ističe da se detaljne i/ili periodički pružane informacije o cijeni – s obzirom na prirodu pravnih usluga i mogućnost da klijent slabo shvaća prirodu, opseg i posebne značajke tih usluga – smatra bitnima. Također, imajući na umu činjenicu da je trajanje sudskog postupka i/ili opseg pravnih usluga često poprilično teško predvidjeti, kasacijski sud opravdano dvoji ne samo o tome može li prosječni potrošač formalno i gramatički razumjeti ugovornu odredbu kojom su utvrđeni samo iznos (visina) naknade za jedan sat pružanja pravnih usluga i načelo da se odvjetniku za stvarno pružene usluge plaća po satu, nego i o tome omogućuje li mu takva ugovorna odredba da odredi konačnu cijenu pravnih usluga i pravne posljedice te odredbe. Takva nejasna odredba u pogledu cijene ne može se razjasniti ako ju se promatra u vezi s ostalim odredbama spornih ugovora zato što u drugoj relevantnoj ugovornoj odredbi, koja se odnosi na plaćanje, nije utvrđeno koliko je često pružatelj pravnih usluga morao dostavljati izvješća niti koliko su se često pružene usluge morale plaćati.

- 12 Iako posebna priroda pružanja pravnih usluga često može otežati predviđanje broja sati tijekom kojih će se pravne usluge doista pružati, pružatelj usluga (odvjetnik) trebao bi moći dati barem prethodnu procjenu određenih iznosa, uzimajući u obzir informacije koje mu je potrošač pružio i okolnosti koje su mu kao pružatelju usluge poznate na početku postupka sklapanja ugovora. Kasacijski sud pita treba li nacionalni sud, kada ocjenjuje jasnoću i razumljivost odredbe ugovora o pravnim uslugama koja se odnosi na cijenu, uzeti u obzir, primjerice, predviđa li ugovor konkretne tarife za usluge (ako se takve tarife mogu jasno i unaprijed odrediti). Ako je prilikom sklapanja ugovora nemoguće odrediti broj (ili trajanje) određenih radnji i njihovu točnu cijenu, mora li se u ugovoru navesti okvirna cijena usluga (preliminarna cijena za usluge) ili bi takav zahtjev prekoračio ono što se od pružatelja usluga opravdano može očekivati i pretjerano opteretio tog pružatelja usluge (odvjetnika)?
- 13 Kasacijski sud usto pita mogu li se, za potrebe ispunjavanja zahtjeva transparentnosti, informacije o cijeni pravnih usluga i metodi njezina izračunavanja potrošaču pružiti na bilo koji način ili se moraju navesti u samom ugovoru o pravnim uslugama te može li se činjenica da prije sklapanja ugovora nije pruženo dovoljno informacija nadoknaditi pružanjem informacija tijekom izvršavanja ugovora. Naposljetku, kasacijski sud želi doznati utječe li na ocjenu ispunjenosti zahtjeva transparentnosti činjenica da konačna cijena pruženih pravnih usluga postaje poznata tek nakon što odvjetnik u predmetu o kojem je riječ prestane zastupati klijenta.

Mjere koje nacionalni sud treba poduzeti ako utvrdi da je ugovorna odredba o cijeni nepoštena

- 14 Ako se utvrdi da odredbe spornih ugovora koje se odnose na cijenu nisu jasno i razumljivo sastavljene (nisu u skladu sa zahtjevom transparentnosti), mora se ocijeniti njihova poštenost. Članak 6.228.⁴ stavak 6. GZ-a, kojim je u nacionalno pravo prenesen članak 5. Direktive 93/13, propisuje da ugovorne odredbe koje ne ispunjavaju zahtjev jasnoće i razumljivosti treba smatrati nepoštenima. Dakle, nacionalno pravo osigurava višu razinu zaštite potrošača od one koja je zajamčena Direktivom 93/13 – puka činjenica da ugovorna odredba o cijeni nije transparentna dovoljna je da ju se proglašeni nepoštenom.
- 15 Kasacijski sud pita mora li, ako se utvrdi da ugovorna odredba o cijeni nije jasno i razumljivo sastavljena te da je stoga obuhvaćena područjem primjene članka 4. stavka 2. Direktive 93/13, provjeriti uzrokuje li ta ugovorna odredba znatniju neravnotežu na štetu potrošača u pravima i obvezama stranaka proizašlima iz ugovora ili je i puka činjenica da ugovorna odredba o cijeni nije transparentna dovoljna da ju se proglašeni nepoštenom, osobito s obzirom na višu razinu zaštite potrošača koju nacionalno pravo u tom pogledu pruža.
- 16 Usto, kasacijski sud dvoji u pogledu mjera koje nacionalni sud treba poduzeti ako utvrdi da je ugovorna odredba o cijeni pravnih usluga nepoštena. Budući da se ugovorna odredba o cijeni pravnih usluga odnosi na bitnu obvezu, kasacijski sud

smatra da je daljnje izvršavanje spornih ugovora bez te odredbe pravno nemoguće prema domaćim pravnim pravilima; stoga, neprimjena nepoštenih ugovornih odredbi dovodi do poništenja spornih ugovora. Nacionalni sud dakle mora uspostaviti situaciju u kojoj bi tuženik (potrošač) bio da odredba o cijeni koja je proglašena nepoštenom nije uključena u ugovor. Međutim, budući da priroda ugovora o pružanju usluga za naknadu znači da tu situaciju nije moguće uspostaviti (usluge su već pružene), ako potrošač nije vezan ugovornim odredbama kojima se utvrđuje cijena, u ovom predmetu kasacijski sud imao bi mogućnost ne naložiti potrošaču plaćanje cijene pruženih usluga odvjetniku. Kasacijski sud dvoji o tome protivi li se primjena takvog rješenja načelu pružanja usluga za naknadu.

- 17 Kasacijski sud smatra da je poduzimanje opisane mjere povodom utvrđenja ugovorne odredbe nepoštenom prikladna sankcija za pružatelja usluge; međutim, može postojati sumnja dovodi li takva sankcija, ako se odvjetniku uopće ne plati za pružene usluge, do stjecanja bez osnove potrošača i do pretjerano nepoštenog ishoda (uskraćivanja odvjetniku prava na naknadu za pružene usluge).
- 18 S druge strane, kasacijski sud dvoji o tome protivi li se sudska praksa nacionalnih sudova (prema kojoj proglašenje ugovorne odredbe o cijeni nepoštenom omogućuje sudu da smanji cijenu pruženih usluga, ili da naloži plaćanje samo troškova pružanja tih usluga ili najniže moguće tržišne cijene tih usluga) dugoročnom cilju članka 7. stavka 1. Direktive 93/13, to jest uklanja li ta sudska praksa odvratajući učinak koji u odnosu na trgovce ima činjenica da takve nepoštenih ugovornih odredbi uopće ne obvezuju potrošače, s obzirom na to da bi trgovci i dalje primjenjivali takve ugovorne odredbe znajući da će, čak i ako se te odredbe proglasi nepoštenima, dobiti barem minimalnu naknadu za pružene usluge, te na taj način štiti interese tih trgovaca.

Kratak prikaz razloga za podnošenje zahtjeva za prethodnu odluku

- 19 Odgovor na prethodna pitanja ključan je za ovaj predmet jer bi omogućio da se odredi opseg informacija koje odvjetnik mora pružiti prilikom sklapanja ugovora o pravnim uslugama s potrošačem, da se ocijeni je li obveza pružanja informacija adekvatno ispunjena i da se riješi pitanje nalaganja plaćanja duga za pružene pravne usluge.